

staande zaken zoals Ovidius te praten (terwijl wij, de dispuutslozen, ons laag-bij-de-gronds tevreden stellen met *Trivial Pursuit*) en ze ontwikkelen de beroemde 'verticale' contacten binnen de vakgroep terwijl wij meestal alleen kijken binnen de beslotenheid van ons eigen jaar. Zij zijn zoals de student behoort te zijn. Het meest echter valt nog de opgewektheid te bewonderen waarmee ze hun rol spelen. Schijnbaar achteloos zitten ze op de vooravond van een tentamen in het WSD-complex te keuvelen en als je je dan bij hen voegt om ook even snel je thee te drinken, blijken ze nog de moed te hebben om op zo'n avond naar een vergadering te gaan ook (trouwens, ook om op zo'n avond de hospitanten uit te nodigen: net goed, ze moeten maar leren dat de studententraditie belangrijker is dan een tentamen!). Het is stellig een apart slag mensen. Omdat toch ook niet iedereen uit Geldermalsen komt, meende ik wel bij dit slag mensen te passen. Ik bezocht dus van beide dispuuten de hospitantenvergadering, was onder de indruk van de lezingen (ik hoop dat ik ooit ook zo'n beknopte afstudeerscriptie mag schrijven), maar meer nog was ik geïmponeerd door de verve waarmee men zich bezig kon houden met iets volstrekt onbenulligs en irrelevant (voor mij dan althans, want ik zag tussen de twee dispuuten geen verschil) als de kift, de antagonie, tussen beide. Het leek wel of ze alletwee eerder leden wilden winnen door ze bij de ander weg te halen dan ze door hun eigen verdienste voor zich te winnen. Ook binnen de collegezaal loopt deze kift door: leden van een dispuut klitten altijd samen en mengen zich zelden met de anderen (misschien hebben ze wel te veel verticale contacten om zich met de horizontale bezig te houden?). Om je collectief bezig te houden met iets zo onbenulligs vergt vast een hoop training. Daarvoor heb ik altijd respect, voor dat leven naast de studie.

Lieve, lieve dispuutsleden, ik heb alle vormen van eerbied voor jullie heldhaftige strijd. Blijf je onderscheiden van de gewone studenten en houd die kift vol. Wij zullen je dan nooit begrijpen en dus altijd respect voor je hebben. En om aan te geven dat ik de mening niet van mezelf maar ook van al mijn vriendinnen verkondig, zal ik mij Marleen noemen om in stilte de reacties op mijn debuut als spreekbuis van onze groep 'gewone studenten' af te wachten.

Marleen

• Literair •

Awfull nervous prostastaion

Het leven en werk van Jane Ellen Harrison, deel III

Tot besluit pogen we de balans op te maken. Vrij kort de balans van Harrison's wetenschappelijke belang; kort, want ik hoop in het voorafgaande al min of meer te hebben aangetoond wat haar kwaliteiten waren. Iets uitvoeriger de balans van haar leven. Eerst dan haar wetenschappelijke werk: wanneer we haar produktie overzien, een handvol boeken waarvan de belangrijkste genoemd zijn, en een fors aantal artikelen die ten onrechte ongelezen blijven, dan vallen enkele zaken direct op. Wie enig besef heeft van de context waarbinnen dit oeuvre tot stand kwam, kan niet anders dan bewondering hebben voor het gedurfde, het vernieuwende. Harrison behoort tot de allereersten binnen de *Altertumswissenschaft* die naast de filologie een grote plaats inruimen voor de archeologie en voor toen nog zeer jeugdige sociale wetenschappen. Allerhande gedachten en begrippen die nu gemeengoed zijn (althans binnen bepaalde gezelschappen) worden (mede) door haar in *altertumswissenschaftliche* kring geïntroduceerd. Nog aan het einde van haar leven houdt zij de ontwikkelingen bij: ze ziet een nieuw soort anthropologie ontstaan en wordt daar helemaal opgewonden van. Naar aanleiding van Rivers *Social organisation* uit 1924 spreekt zij van 'new lands to be explored by new methods. The lure of the unknown...was again in our ears'. Dergelijke mensen die over de grenzen van hun eigen bedoeninkje heen kijken zijn degenen die de wetenschap echt vooruit helpen, al wordt hun bijdrage, juist omdat ze vrij eenzaam op kop gaan, niet altijd naar waarde geschat.

Wat ook opvalt is de inconsistentie van Harrison's werk. Het is niet 'netjes': ze spreekt zichzelf tegen, ze herroept de ene mening na de andere, ze wekt de indruk er in een onblusbaar enthousiasme alles uit te flappen. Hoewel iets meer discipline mij niet onwelkom zou zijn, is de aanblik van een Harrison die geen orde kan houden, overspoeld als zij is door al die merkwaardige bronnen met betrekking tot het religieus leven in de Oudheid en door al die opwindende nieuwe theorieën en gedachten een toonbeeld van leven. Liever dit dan 'so much dead lumber'. Jane zag overigens wel degelijk de tekortkomingen van haar eigen werk: 'crude and insequent

speculations', noemt ze het. Maar zij voelde zich tegelijk gedreven om het zo te doen en niet anders: er moet toch iemand zijn die de voorzichtigheid die de wetenschapper zo vaak kenmerkt overboord gooit, want met voorzichtigheid kom je hooguit iets verder op dezelfde weg, maar ontbreekt het stukje hobbelen over ruw terrein naar een geheel nieuwe weg. De gedrevenheid maakt dat zij zeer overtuigd is van haar eigen gelijk, althans in de zin van de juiste aanpak te hanteren, en uiterst fel in haar reacties op tegenstrevers en critici. Wanneer je staat voor wat je doet, word je vanzelf wat polemisch.

We stappen nu van het werk over naar het leven; niet dat Harrison's werk en leven twee losstaande grootheden zijn, verre van dat. Maar voor Harrison geldt anderzijds heel duidelijk, veel duidelijker dan bij de eerder besproken heren, dat haar werk en haar leven zeker niet identiek zijn. Het is overigens een leven dat, wanneer we het werk buiten beschouwing laten, wat saai overkomt. Slechts weinig anecdoten konden in het voorafgaande voor een luchtige toets zorgen: spannende, intrigerende of komische gebeurtenissen zijn schaars in dit levensverhaal. Het blijkt een toch wat vlak leven vanuit het oogpunt van actie, een leven waarin de ingrijpende gebeurtenissen zich vooral binnen de geest afspelen. Jane Harrison was in de allereerste plaats een intellect. Een levendig, soms zelfs spiritueel intellect, zoals blijkt uit haar geïnspireerde brieven, zeker die gewisseld tussen Harrison (alias Ker of Potnia Keron) en Gilbert Murray (alias Ther). Naar wat ik gezien heb is het een briefwisseling (niet het juiste woord: Jane heeft vrijwel alle aan haar gerichte brieven vernietigd) die het eigenlijk zou verdienen in zijn geheel te worden uitgegeven, tenzij de twee biografen alleen het beste hebben uitgeselecteerd, en de rest niet de moeite waard is (wat onwaarschijnlijk lijkt). Soms gaat de levendigheid over in kinderlijkheid, wanneer zij zich te buiten gaat aan spotnamen, sprekend opgevoerde speelgoeddiëren, enzovoort: maar dit was niet echt bijzonder in het Edwardiaanse universitaire milieu, en Engelsen met hersens hebben sowieso een sterke aan-drift zich te vermaken met *witticisms* die niet zelden flauwiteiten zijn.

Een intellect dus: een levendige geest. Dankzij haar intellectuele capaciteiten had zij natuurlijk een carrière gemaakt die voor slechts zeer weinig vrouwen was weggelegd in de tweede helft van de negentiende eeuw. Haar leven was in veel opzichten een zeer succesvol leven, al was het hoogtepunt wat laat gekomen. En toch blijkt zij ongelukkig, niet permanent, maar voortgaand van crisis tot crisis, en er is in haar bestaan een constante

onderstroom van treurigheid. Waarom? Misschien omdat zij toch teveel een product was van de vorige eeuw, terwijl ze pardoes in deze eeuw belandde: ze leest Durkheim en Freud wanneer nog vrijwel niemand daar van gehoord heeft, maar zelfs een simpele schrijfmachine jaagt haar schrik aan en leverde onoverkomelijke problemen op: 'I can not write more. It brings on the most awfull nervous prostrataion'. Ze verslindt anthropologische literatuur, maar heeft weinig op met 'Ye beastly devices of ye heathen' (haar woordkeus): 'savages... weary and disgust me, though perforce I spend long hours in reading of their tedious doings'; ze had een modern aandoende belangstelling voor andere culturen, maar was pas echt blij wanneer al die kennis over onbeschaafde lieden leidde tot een beter begrip van Sappho of Sophocles. Zij was in de praktijk enthousiast wanneer zij temidden van de 'inboorlingen' kon verkeren, zelfs al waren het alleen maar Fransen, om hun taal en gebruiken van nabij te bestuderen, maar ze geeft ook blijk van een afkeer van alles wat niet Engels is, en zelfs van enig antisemitisme. Zij toont zich voorvechtster van rechten voor vrouwen, van de pacifistische beweging, en andere progressieve zaken, maar op het gebied van het privé-leven is zij zeer geremd en blijkt een echte *late Victorian*. Bij Arthur Sayce troffen we een min of meer vergelijkbare mix aan, maar daar was de uitwerking van deze contradicties toch veel minder scherp, en dat m.i. omdat Sayce een man was. Voor een vrouw in Harrison's positie is de breuk met het verleden zo ontzettend veel evidenter, niet alleen in de verwarrende wereld om haar heen, maar vooral ook in de eigen levenssfeer.

Kalmte en beheersing zijn twee typisch deugden van het Engeland van de tweede helft van de negentiende eeuw, en Harrison poogde deze het volle pond te geven. Veel van haar diepste gevoelens werden systematisch onderdrukt, en zeker op het meest private vlak is zij dientengevolge een getormenteerde persoon, of wekt zelfs de indruk enigszins verknipt te zijn. Haar eerste anderhalf decennium in Cambridge waren vruchtbare jaren, maar waren dat ondanks een diepe crisis in Harrison's persoonlijke leven, een crisis die in 1908-1910 leidde tot een *ernstige depressie, zich uitend in en/of samengaand met vele lichamelijke klachten*. Haar gezondheid was nooit geweldig. Zijzelf spreekt van 'nervous disorders', en inderdaad lijken veel van haar klachten psycho-somatisch van aard: flauwvallen, benauwdheid. Bij deze 'nervous disorders' kwamen overigens later nog arthritis en een heel reeks onduidelijke kwalen, terwijl zij uiteindelijk door leukemie geveld werd. Naast het onderdrukken van haar gevoelsleven moeten we ook

aandacht schenken aan het egocentrische van haar karakter. Zo werd opgemerkt hoe weinig men op haar kon bouwen in vriendschap: zo vriend, zo weer vergeten (iets wat zij ook zelf erkende). Het lijkt vaak op het misbruik van het vertrouwen van de ander. De volgende regels uit een gedicht van D.S. MacColl zijn zeer goed op haar toepasbaar: 'For every friend I come across/Is forced to be my Pharmakos'. Zij verliefte zich meermalen in intellectuele mannen: één stierf, één, MacColl, wees zij zelf af, om prompt in te storten toen die zijn heil elders zocht, één, Cornford, dreef zij in de armen van Frances Darwin, leerling van haar en dochter van een geliefd mede-studente, wat de bovengenoemde depressie in 1908 en volgende jaren uitlokte.

Het lijkt er op dat zij, ondanks verliefdheid, terugschrok voor het huwelijk. Eén van haar biografen zoekt het in complexen ten gevolge van de dood van haar moeder in het kraambed (haar kraambed) en het hertrouwen door haar vader. Maar hoewel dit mogelijk een rol speelt, lijkt het waarschijnlijker dat zij vooral vreesde haar onafhankelijkheid te verliezen: ze was een vrouw die in de intellectuele wereld op voet van gelijkheid met mannen verkeerde. Vriendinnen die huwden kwamen in de rol van hulpjes te verkeren, zoals zij zelf kon waarnemen. Haar typisch Victoriaans klinkende afkeer van seks ('I think sex the wonder and beauty of the world — only apt to go all wrong and ugly' is nog een milde uitspraak) kan een rol spelen, maar dat kan ook een rationalisering achteraf zijn. Haar emotionele behoeften en haar positie als één van de eerste vrouwen die in het academische milieu serieus genomen werden, spoorden niet met elkaar. Overigens leefde zij niet alleen: zij omringde zich met trouwe jonge vriendinnen: eerst Jessie Stewart (haar eerste biografe), die echter al snel wat uit de gratie raakte door haar huwelijk, en vervolgens Hope Mirrlees, die een jaar na haar kennismaking met Jane tot diens vreugde haar verloving verbrak, en vervolgens tot Jane's dood met haar samenleefde. Was dit ook een seksuele relatie? Peacock, de tweede biografe, houdt het op 'erotisch, niet seksueel', maar weet het niet. De brieven waarin Harrison via een speelgoedbeer, de man, met Hope, diens jonge vrouw, correspondeert, tonen niet alleen opnieuw die bijzonder grote geremdheid, maar ook een intieme relatie. 'Sapphic', luidt het bondige oordeel van Virginia Woolf, die beide dames kende. We weten het niet, en het doet er ook niet toe 'met wie Jane Harrison het deed'. Maar haar positie hier is ook weer niet helemaal irrelevant: haar biseksualiteit (daar houd ik het maar op), haar remmingen, haar frustraties

beïnvloedden haar werk. Wie daar een overtuigende analyse van wil hebben moet de biografie van Sandra Peacock lezen: tussen de Scylla van het feminisme en de Charybdis van het freudianisme door laverend valt daar heel wat te leren.

Zoals we al zagen deed Jane Harrison uiteindelijk nog een dappere poging zich uit de haar omknellende banden los te maken, 'to see things more freely and more widely'. Dat laatste deed zij in de resterende zes jaar van haar leven, die zij doorbracht in Parijs en Londen. Zij stierf 5 april 1928 in Londen. Waren haar laatste levensjaren een succesvolle bevrijding? Of niet helemaal? Virginia Woolf, die het sterfhuis de volgende dag bezocht, verwoordt het als ooggetuige zo veel beter dan ik zou kunnen: 'she lay dead outside the graveyard, in that back-room where we saw her lately, raised on her pillows like a very old person whom life has tossed up and left exalted, satisfied, exhausted'.

F.G. Naerebout